

Bibliid: 0350-2953 (2007) 33: 1-2, p. 53-59
UDK: 620.95:631: 006.76

Prethodno saopštenje
Preliminary review

PREDSTOJEĆI PODSTICAJI ZA KORIŠĆENJE BIOMASE KAO ENERGENTA

FUTURE INCENTIVES FOR USING BIOMAS AS ENERGY RESOURCE

Tešić M*, Babić M**, Martinov M.*

REZIME

Navedene su neke od aktivnosti kojima se želi da se potencijalnim investitorima, a pre svega poljoprivrednim gazdinstvima, omogući ambijent u kojem će se savremenim gazdovanjem obnovljivim energentima ostvarivati profit, uz pozitivne efekte u zaštiti životne sredine, a takođe i zapošljavanje lokalnog stanovništva u pretežno ruralnim oblastima, dodatni izvor prihoda za poljoprivredu, mašinsku industriju i nacionalnu ekonomiku, pa naravno i pozitivni efekti u oblasti energetike.

Podsticaji će se ostvariti donošenjem potrebnih pravnih i tehničkih propisa, donošenje i sprovođenjem finansijskih i nefinansijskih mera i aktivnosti, radi podsticanja korišćenja obnovljivih izvora energije (OIE), te realizacijom investicionih projekata. Poseban značaj imaće osnivanje i negovanje studijskih grupa na univerzitetima radi stvaranja stručnjaka za istraživačko-razvojne projekte, te ostvarivanje i eksploataciju postrojenja za korišćenje OIE.

Ključne reči: biomasa, podsticaji

SUMMARY

Reported are the activities which are aimed at creating stimulating working environment for potential investors and, before all, agricultural holdings. This should enable them to manage renewable energy resources (RER) in a profitable way, protecting environment. In addition, this shall contribute to increased employment in mostly rural areas, generate additional profit for agriculture, machine industry and national economy, with positive effects on energetics.

The incentives shall be created by enactment of the necessary laws and technical regulations, and also by creation and implementation of financial and non-financial measures and activities which stimulate the use of renewable resources, and, finally, by realization of investment projects. Of special importance shall be the establishment of study groups with the universities in order to create experts for research and development projects, as well as for exploitation of facilities for RER.

Key words: : biomas, incentives

* Prof. dr Miloš Tešić, redovni profesor, akademik, prof. dr Milan Martinov, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad

** Prof. dr Milun Babić, Mašinski fakultet, Kragujevac

1. UVOD

Poslednjih godina na savetovanjima poljoprivrednika i energetičara sve češće se ukazuje na potrebu većeg korišćenja biomase, kao obnovljivog energenta u Srbiji, po uzoru na praksu u zemljama okruženja (Brkić et al 2003, 2005), (Martinov et al 2005, 2006a, 2006b), (Tešić et al 2006a, 2006b). Zakon o energetici Skupština Srbije usvojila je u julu 2004. Od očekivanog velikog broja pratećih zakona, pravilnika i drugih dokumenata nakon skoro dve godine nije donesen ni jedan. Predstavnici Ministarstva za rudarstvo i energetiku, na sastancima u Privrednoj komori Srbije u decembru 2005, te na sajmovima energetike u Beogradu 2005. i 2006, optimistički su prikazivali situaciju u oblasti zakonskih podrški za korišćenje OIE, kao da je u toj oblasti učinjeno mnogo, ali ih nažalost, u "Službenom glasniku" još uvek iz nekog razloga nema, a neće ih po svojoj prilici, zbog parlamentarnih izbora, ni biti, još najmanje godinu dana.

To što je najavljeno da bi trebalo da se uradi u Srbiji počev od 2007, u Poljskoj je urađeno pre 8 godina. Pokretač korišćenja OIE bila je Rezolucija Parlamenta od 8. jula 1999. zahtevajući da vlada mora:

- da postigne da se srednjeročnoj i dugoročnoj perspektivi postigne povećanje udela OIE sa 2,5% u 1999. na 7,5% u 2010;
- da razradi strategiju za razvoj OIE zajedno sa programom kratkoročnih, srednjeročnih i dugoročnih aktivnosti za obezbeđenje odgovarajućeg porasta korišćenja OIE;
- da uskladi strategiju za razvoj sektora OIE s energetsom, ekološkom i poljoprivrednom politikom zemlje;
- da stvori pravne i finansijske uslove za aktivno učešće ekonomskih entiteta, lokalnih vlasti, nevladinih organizacija i pojedinaca u razvoju korišćenja OIE, imajući u vidu specifične osobine ovoga sektora, zasnovanog na malim i rasutim postrojenjima.

Nakon godinu dana, u julu 2000, Savet ministara usvojio je nacionalnu Strategiju za razvoj korišćenja OIE i komplet pratećih dokumenata, koji treba da omoguće sprovođenje navedenih zahteva, sa ciljem da se poveća udeo OIE u primarnom energetsom bilansu sa 2,5% u 1999. na 7,5% u 2010.

Poljoprivredna gazdinstva u Vojvodini sa velikim interesovanjem očekuju da vide kako će izgledati podsticajno okruženje za korišćenje biomase u Srbiji, jer pamte pozitivna iskustva o korišćenju biomase kao energenta, pre dve decenije u Vojvodini, a na tadašnjem tehničkom i tehnološkom nivou. U to vreme, Vojvodina je imala veće ingerencije autonomije nego sada, pa je iz poreza na prodaju derivata nafte i uglja formirala fond iz kojeg je podsticano korišćenje OIE. Ima više razloga što se biomasa 2006. u Vojvodini nije koristila kao energent ili je to u zanemarljivim količinama. Pre svega, električna energija je naglašeno jeftina (najjeftinija među 35 zemalja Evrope), a uz to omogućuje i mnogo komfora. Drugi bitan razlog jeste odsustvo odgovarajućih pravnih i tehničkih propisa koji bi ostvarili ambijent podsticajan za korišćenje obnovljivih izvora energije i investicije u takva postrojenja. Nedovršen odnos prema evropskim integracijama, odnosno poslovima koje treba uraditi pre no što do njih eventualno može da dođe, treći je bitan razlog. Osim toga, većina stanovništva nema dovoljno odgovoran odnos prema zaštiti životne sredine i oseća se bespomoćnom, bez inicijative je i preduzimljivosti.

S druge strane, Srbija je 2003. i 2005. potpisala međunarodne ugovore o pristupanju Evropskom tržištu energije. Time se obavezala da u toku 2005. i 2006. izradi jasan,

precizan i strog pravni okvir za gazdovanje energijom, energentima, zagađivačima i zagađujućim materijama, pa time i obnovljivim izvorima energije.

2. MATERIJAL I METOD – PRELIMINARNI PODSTICAJI

Ministarstvo za rudarstvo i energetiku oformilo je 2006. tim koji je uradio Program ostvarivanja strategije energetike Srbije u oblasti OIE od 2006-2010. Taj materijal treba da bude inicijalni dokument za donošenje niza pravnih i tehničkih propisa kojima će se i u Srbiji ostvariti znatan napredak u korišćenju OIE, a u Vojvodini, pre svega, biomase.

Programom ostvarivanja strategije za taj period od 2006-2010, promovisani su sledeći ciljevi: donošenje potrebne legislative; donošenje i sprovođenje finansijskih mera i aktivnosti, radi podsticanja korišćenja OIE; donošenje i sprovođenje nefinansijskih mera i aktivnosti, radi podsticanja korišćenja OIE; realizacija investicionih projekata u oblasti korišćenja OIE; praćenje i kontrola realizacije razvoja strategije u oblasti OIE.

2.1. Dokumenti/Rokovi/Novosti-izmene

2.1.1. Izmene i dopune važećih zakona (početak 1. mart 2007, rok 9 meseci).

Obavljaju se radi sprovođenja finansijskih i drugih olakšica i podsticaja, koji su detaljno opisani u programu.

2.1.2. Dokument Zakon o energetici (početak 1. mart 2007, rok 3 meseca)

Ciljevi: 1)Uspostavljanje Državnog fonda za finansijsko podsticanje nacionalnog programa energetske efikasnosti i proizvodnje energije iz OIE. Sredstva za Državni fond obezbeđivaće se sa računa za potrošenu električnu energiju, od prodaje nafte i naftnih derivata, uglja, registracije motornih vozila, poreza, od darodavaoca, međunarodnih donacija, fondova i sl;

2) Definisanje procedura i uslova za dobijanje saglasnosti za izgradnju objekata namenjenih korišćenju OIE.

2.1.3. Dokument Zakon o koncesijama (početak 1. mart 2007, rok 9 meseci).

Cilj: U čl. 10. dodati novi stav koji glasi: „Ako je predmet koncesije izgradnja novog, ili rekonstrukcija, adaptacija ili sanacija postojećeg objekta namenjenog korišćenju OIE. Vlada RS odobrava koncesionu naknadu, utvrđenu u toku tenderskog postupka za izbor najpovoljnijeg koncesionara”.

2.1.4. Dokument Zakon o garancijskom fondu (početak 1. mart 2007, rok 9 meseci).

Cilj: U čl. 9, posle stava 1. dodaje se stav 2a. koji glasi: „2a. Fond je dužan da za svaku budžetsku godinu predvidi najmanje 10% svoga kapitala za izdavanje garancija i supergarancija za kredite, koje banke i druge finansijske organizacije u Republici Srbiji odobravaju privrednim subjektima za realizaciju projekata za korišćenje OIE”.

2.1.5. Dokument Carinski zakon o garancijskom fondu (početak 1. mart 2007, rok 9 meseci). Cilj: U čl. 193. menja se tačka 9) i glasi: „9) lica, osim fizičkih – na opremu koja se ne proizvodi u zemlji, a služi neposredno za zaštitu životne sredine, podizanje energetske efikasnosti ili korišćenje OIE”.

2.1.6. Dokument Zakon o porezu na dobit preduzeća (početak 1. mart 2007, rok 9 meseci). Cilj: U čl. 48. menja se stav 1. i glasi: „Obvezniku koji obavi ulaganja u osnovna sredstva u sopstvenoj registrovanoj delatnosti ili u projekte za unapređenje korišćenja OIE ili u povećanje sopstvene ili uopšte energetske efikasnosti, priznaje se pravo na poreski kredit od 20% izvršenog ulaganja, s tim što ne može biti veći od 50% obračunatog poreza u godini u kojoj je obavljeno ulaganje.

2.1.7. Dokument Zakon o porezu na dohodak građana (početak 1.mart 2007, rok 9 meseci). Cilj: U čl. 79. menja se stav 1. i glasi: „Obveznik koji sredstva ostvarena prodajom

nepokretnosti u roku od 60 dana od dana prodaje, uloži u rešavanje svog stambenog pitanja i stambenog pitanja članova svoje porodice, odnosno domaćinstva, ili u izgradnju objekata za korišćenje OIE, oslobađa se poreza na kapitalni dobitak”.

2.1.8. Dokument Zakon o akcizama (početak 1. mart 2007, rok 9 meseci).

Cilj: U čl.9 dodaje se tačka 4) koja glasi „4) na mešavine biogoriva sa derivatima nafte iz tačke 1), 2) i 3) ovog člana primenjivaće se akcizne stope određene u tim tačkama, umanjene srazmerno procentu sa kojim učestvuje biogorivo u toj mešavini”.

2.1.9. Dokument Zakon o poljoprivrednom zemljištu (početak 1. mart 2007, rok 9 meseci).

Cilj: U čl. 7 posle stava 2. dodaje se stav 3. koji glasi: „Pored uslova iz stava 2. ovog člana korišćenje obradivog poljoprivrednog zemljišta u nepoljoprivredne svrhe može da se dozvoli ako se na njemu grade objekti za korišćenje OIE”.

2.1.10. Dokument Zakon o prevozu i drumskom saobraćaju (početak 1. mart 2007, rok 9 meseci). Cilj: U čl. 10, posle stava 1. dodaje se stav 2. koji glasi: „Od 2010. godine javni prevoz putnika i stvari mogu da obavljaju prevoznici čija potrošnja tečnih i gasovitih biogoriva u ukupnoj potrošnji naftnih derivata u prethodnoj godini iznosi najmanje 15%”.

2.1.11. Dokument Zakon o lokalnoj samoupravi (početak 1. mart 2007, rok 9 meseci).

Ciljevi: 1) U čl. 18, posle tačke 7) dodaje se tačka 7a) koja glasi: „7a) Donosi planove i programe korišćenja OIE i povećanja energetske efikasnosti u tesnoj saradnji sa nadležnim regionalnim centrom za energetske efikasnost i načelnikom okruga i uređuje i obezbeđuje sprovođenje tih programa na svojoj teritoriji”.

2) Menja se čl. 82. i glasi: „Lokalne komunalne takse ne plaćaju se za korišćenje prava, predmeta i usluga od strane državnih organa i organizacija teritorijalne autonomije i jedinica lokalne samouprave, niti na korišćenje prava, predmeta i usluga u oblasti korišćenja OIE i povećanja energetske efikasnosti”.

3) U čl. 83, posle stava 2. dodaje se stav 3. koji glasi: „Takse iz tačke 5), 11) i 14) ovog člana umanjuju se za 25% za drumska motorna vozila i plovna postrojenja, koja koriste goriva dobijena iz biomase, ili mešavine tih goriva i naftnih derivata”.

2.1.12. Dokument Zakon o proizvodnji, preradi, prometu i energetskom korišćenju biomase (početak 1. mart 2007, rok 9 meseci). Cilj: Ovaj zakon je neophodno doneti da bi se na najracionalniji način uredila oblast proizvodnje, prerade, prometa i energetskog korišćenja biomase i stvorili uslovi za proizvodnju energije iz biomase koja predstavlja naš najveći energetske potencijal među OIE.

2.1.13. Ratifikovanje protokola iz Kjota (početak 1. mart 2007, rok 2 meseca). Cilj: Ratifikacija je neophodna jer omogućava izradu nacionalnog Izveštaja o klimatskim promenama, razradu metodologije CDM projekata za lociranje objekata za korišćenje OIE i uspostavljanje saradnje sa finansijskim institucijama i partnerima u oblasti primene CDM projekata.

2.1.14. Dokument Uredba o povlašćenim proizvođačima električne i toplotne energije iz biogoriva (početak 1. mart 2007, rok 3 meseca). Ciljevi: 1) Da minimalni udeo OIE u proizvodnji električne/toplotne energije u Srbiji do 2010. god bude najmanje 3%;

2) Da udeo električne/toplotne energije dobijene iz OIE i biogoriva za motorna vozila u ukupno potrošenoj energiji opština, gradova i grada Beograda tokom godina bude najmanje 2,5%.

2.1.15. Dokument Pravilnik o tarifnom sistemu u uslovima priključenja povlašćenih proizvođača električne energije na sistem za prenos i distribuciju električne energije (početak 1. mart 2007, rok 6 meseci).

Ciljevi: 1) Ovaj pravilnik treba da definiše:

- tehničke i druge uslove i troškove priključenja objekata, koji koriste OIE za proizvodnju električne i toplotne energije na komunalne (javne) sisteme za distribuciju električne i toplotne energije, sa tarifnim sistemom za pristup i korišćenje distributivnog sistema;
- tarifni sistem i garantovane otkupne cene električne i toplotne energije proizvedene iz OIE i komunalnog otpada, uz uvažavanje sistema fiksnih cena i podsticaja definisanih ovim POS-OIE.

2) Pošto u skladu sa Zakonom o energetici ovaj dokument donosi nadležni organ jedinice lokalne samouprave, grada, odnosno grada Beograda, nužno je uraditi ugledni primerak pravilnika i koordinirano sprovesti postupak njegovog donošenja na celoj teritoriji Republike Srbije.

2.2. Finansijske mere za podsticanje

2.2.1. Uspostavljanje subvencija za istraživanje i razvoj tehnologija i konkretnih proizvoda i edukacije u oblasti OIE (početak 1. jun 2007, rok 4 meseca).

Cilj: Državni fond za podsticanje proizvodnje energije iz OIE će svaki dinar koji neki privredni subjekat uloži u istraživanje i razvoj tehnologija i konkretnih proizvoda u oblasti OIE subvencionisati sa 0,5 dinara, a na porez na dobit preduzeća zakonom će se obezbediti poreski kredit od 20% sume uložene u projekte (istraživanje, razvoj i edukaciju) u oblasti OIE.

2.2.2. Uspostavljanje finansijske pomoći za prenos znanja i tehnologija iz oblasti OIE, koja već postoje u našem okruženju (početak 1. jun 2007, rok 9 meseci).

Cilj: Garancijski fond RS davaće garancije na kreditna zaduženja po ovom osnovu, a na porez na dobit preduzeća zakonom će se obezbediti poreski kredit od 20% sume uložene u projekte (prenos znanja) u oblasti OIE.

2.2.3. Uspostavljanje finansijskih olakšica za podsticanje razvoja domaće proizvodnje i razvoja opreme za korišćenje OIE, i podsticanje domaćih preduzetnika i lokalnih zajednica za ulaganje i korišćenje OIE (početak 1. jun 2007, rok 9 meseci).

Cilj: Garancijski fond RS davaće garancije na kreditna zaduženja po ovom osnovu, a na porez na dobit preduzeća zakonom će se obezbediti poreski kredit od 20% sume uložene u projekte (izgradnja objekata za korišćenje OIE), s tim što će lokalne zajednice biti subvencionisane iz Državnog fonda za OIE sa 10% sume uložene u izgradnju objekata za korišćenje OIE.

2.2.4. Uspostavljanje subvencija za opremanje i akreditaciju laboratorija i stvaranje uslova za primenu sprovođenja mera kontrole (početak 1. jun 2007, rok 9 meseci).

Cilj: Državni fond za OIE svojim budžetom obezbeđivaće svake godine odgovarajuća sredstva za subvencionisanje opremanja i modernizaciju merno-istraživačke opreme.

2.2.5. Uspostavljanje carinskih olakšica za uvoz neophodne opreme i sirovina za objekte, koji koriste energiju OIE (početak 1. jun 2007, rok 9 meseci).

Cilj: Osloboditi od plaćanja uvoznih dažbina lica, osim fizičkih – na opremu koja se ne proizvodi u zemlji, a služi neposredno za zaštitu životne sredine, ili podizanje energetske efikasnosti, ili korišćenje OIE.

2.2.6. Uspostavljanje dugoročno garantovanih proizvođačkih cena energije, dobijene iz OIE (početak 1. jun 2007, rok 9 meseci).

Ciljevi: 1) Državni fond subvencionisaće sa po 2 centu cenu svakog kWh električne energije, proizvedene iz OIE i isporučene potrošačima preko prenosne/distributivne mreže.

2) Državni fond i nadležni organ lokalne samouprave, grada, odnosno grada Beograda, po principu „pola-pola”, subvencionisaće sa 1,0 €cent cenu svakog kWh toplotne energije, dobijene korišćenjem OIE i isporučene potrošačima preko komunalnog sistema za distribuciju toplotne energije.

3) Državni fond i nadležni organ lokalne samouprave, grada, odnosno grada Beograda, po principu „pola-pola”, subvencionisaće sa 6,0 €cent cenu svakog litra 100%-nog biodizela ili drugog energenta proizvedenog iz OIE, koja se preko registrovane prodajne mreže proda na teritoriji lokalne samouprave.

4) Državni fond i nadležni organ lokalne samouprave, grada, odnosno grada Beograda, po principu „pola-pola”, subvencionisaće sa 6,0 €cent svaku procentualnu količinu biodizela ili drugog energenta proizvedenog iz OIE, koja se preko registrovane prodajne mreže proda u okviru mešavine dizel-goriva, odnosno benzina, fosilnog porekla na teritoriji lokalne samouprave.

2.2.7. Uspostavljanje subvencija za biogoriva, koja koriste motorna vozila (početak 1.jun 2007, rok 9 meseci).

Cilj: Državni fond OIE subvencionisaće se sa po 2,5 €cent cenu svakog litra tečnog ili gasovitog biogoriva koje se posredstvom distributivne mreže isporuči za pogon motornih vozila.

2.3. Nefinansijske mere za podsticanje

Stvaranje stručnjaka za upravljanje projektima u oblasti OIE (početak 1.jun 2007, kontinualno).

Cilj: Negovati studijske grupe na univerzitetima i istraživačko-razvojne projekte u Ministarstvu za nauku i zaštitu životne sredine u oblasti energetske efikasnosti i OIE, kao delova nacionalnog programa, za stvaranje stručnjaka u oblasti korišćenja OIE.

2.4. Realizacija investicionih projekata u oblasti korišćenja OIE

2.4.1. Izraditi odgovarajući broj studija izvodljivosti (početak 1. jun 2007, kontinualno).

Ciljevi: 1) Ove studije treba da u svome finansijskom delu sadrže potpunu cost-benefit analizu kako bi se sagledale sve koristi potencijalne realizacije projekta, a ne samo vidljivi troškovi koji nastaju gradnjom i eksploatacijom objekata za korišćenje OIE;

2) Državni fond za OIE subvencionisaće ovakve studije sa 40% njihove cene.

2.4.2. Realizovanje odgovarajućeg broja demonstraciono/oglednih OIE-objekata i pilot projekata (početak 1. septembar 2007, rok 3 godine).

Cilj: Finansiranje ove aktivnosti obezbediti iz državnog fonda, posredstvom Agencije za energetske efikasnost, međunarodnih agencija i fondova, Svetske banke, Ministarstva za nauku i zaštitu životne sredine i sl.

3. REZULTATI

Rezultati mera-aktivnosti, navedenih pod 2 predviđaju prema (Babić, et al, 2006) da će se u vremenu 2007-2010. ostvariti ukupna proizvodnja energije iz pojedinih vidova biomase i to iz: čvrste biomase i komunalnog otpada 156.438 MWh, biogasa $1.932 \cdot 10^3$ Nm³, biodizela $320 \cdot 10^3$ t, etanola $180 \cdot 10^3$ t, odnosno ukupno tečnih biogoriva $500 \cdot 10^3$ t.

Osim toga, procenjuje se prema (Babić, et al, 2006), da će u Srbiji doći do znatnog porasta broja ljudi zaposlenih u područjima projektovanja, planiranja, realizacije i eksploatacije postrojenja za korišćenje OIE. Konkretno, sprovođenjem Strategije razvoja energetike Republike Srbije do 2015. godine na način opisan u elaboratu za Ministarstvo rudarstva i energetike otvoriće se prostor za zapošljavanje novih 24.300 radnika i to: 3.680 radnika na održavanju novoizgrađenih postrojenja, 18.410 radnika na projektovanju i

proizvodnji postrojenja, 2.210 radnika u pratećim delatnostima. Bar polovina tog broja biće angažovana u Vojvodini. Osnovni zahtev za sve radnike koje treba zaposliti jeste da poseduju visok nivo stručnih znanja za poslove koje će obavljati.

4. ZAKLJUČAK

Tokom 2007. u Srbiji će doći do izmena i dopuna mnogih zakona, te formiranja fondova, tehničkih propisa i procedura za podsticanje korišćenja OIE. Taj kompleks pravnih i tehničkih propisa, parcijalno prikazan u ovom radu, biće urađen po ugledu na odgovarajuće propise u zemljama Evropske unije. To će ostvariti privredni ambijent, počev od sredine 2008, kojim će se potencijalnim investitorima, poljoprivrednim gazdinstvima u Vojvodini omogućiti dodatni prihodi i veći profit, uz smanjenje zagađivanja životne sredine i novo zapošljavanje lokalnog stanovništva.

LITERATURA

1. Brkić M, Janić T. i G. Pivnički. 2003. Analiza utroška klasičnih vrsta energenata u poljoprivredi i mogućnost supstitucije istih sa obnovljivim izvorima energije. *Procesna tehnika i energetika u poljoprivredi* 7(3): 95-98.
2. Brkić M, Janić, T. i S. Galić. 2005. Energetska efikasnost i emisija gasova kotla za zagrevanje farme svinja i spaljivanje uginulih životinja korišćenjem biomase i gasa. *Poljoprivredna tehnika* XXX(3): 95-103.
3. Martinov M, Tešić M. i M. Brkić. 2005. Biomasa za grejanje domaćinstva. *Revija agronomska saznanja* XV(4): 54-56.
4. Martinov M. i M. Tešić. 2006. Poljoprivreda kao proizvođač energije. *Revija Agronomska Saznanja* 16(4): 12-13.
5. Martinov M, Tešić M. i M. Ilić. 2006. Latest developments on RES policy, implementation and planning in Serbia. In *Proc. Workshop Data gathering for the New Member States and Candidate Countries on Renewable energies*, Session 6. Cavtat-Dubrovnik, 15-16 November.
6. Babić et al. 2006. Program ostvarivanja strategije energetike Srbije u oblasti obnovljivih izvora energije za period 2006-2010. godina. Ministarstvo rudarstva i energetike Republike Srbije
7. Tešić M. 2006. Potencijali i preduslovi za savremeno korišćenje biomase u AP Vojvodini. In *Proc. Savetovanje Perspektive korišćenja obnovljivih izvora energije u Vojvodini*, Novi Sad, 26 June.
8. Tešić M, Maša Bukurov, Đatković Đ. et al. 2006. Biogas plants in Vojvodina. In *Proc. Joint workshop of geothermal and biomass energy sources for countries along the Danube*, Novi Sad, 25-27 May.

Napomena: Istraživanja su omogućena sredstvima Ministarstva za nauku i zaštitu životne sredine Srbije, projekat br. 273021B, i Pokrajinskog sekretarijata za nauku i tehnološki razvoj.

Primljeno: 10.01.2007.

Prihvaćeno: 11.01.2007.